

Zinloos geweld : Hengelo (G) 1632

Bron OTGB 03.128/129/130

Door G. Reesink, Breiterlaan 9, 2391 GA Hazerswoude, tel. (0172) 58 83 39

Al speurende in het oud rechterlijk archief te Arnhem naar rechtszaken waarbij mijn voorouders betrokken waren, vond ik een zaak uit 1632 die in verschillende opzichten tot mijn verbeelding sprak. Het gaat om een eis tot schadevergoeding, gezamenlijk ingediend door Gerrit Resinck (mijn oudst bekende stamvader) en zijn zoon Jan. De schade was het gevolg van zware mishandeling van Gerrit in 1631 en van een poging tot doodslag op zijn zoon Jan, een jaar later. De dader, tevens gedaagde partij, was in beide gevallen Hendrik Branderhorst, alias Boerviant. Alle betrokkenen woonden in het dorp Hengelo, buurtschap 't Gooi. De boerderijen waarop zij woonden, stonden in elkaars nabijheid.

De procedure speelde zich af voor het Hoge Landdrostgericht Zutphen dat – voor zaken uit het richteramtb Hengelo – zitting hield te Doetinchem. De zaak begint met een schriftelijke eis, ingediend door Gerrit en Jan Resinck op 18 december 1632. Het stuk is opgesteld door een advocaat en geeft, behalve een grondige juridische onderbouwing en veel destijds gangbare latijnse termen, een duidelijk overzicht van de gebeurtenissen.

Op Martini (St. Maarten, 11 november) 1631 keerden eiser Gerrit Resinck en gedaagde Hendrik Branderhorst terug van de wacht te Hengelo en gingen huiswaarts. Laatstgenoemde heeft zich toen – zonder enige reden – met geweld op Gerrit Resinck geworpen, hem met een roer (geweer) op het hoofd geslagen en een grote hoofdwond toegebracht. Zijn neus, oren en mond waren met bloed overdekt en zijn rechteroog is acht dagen dicht gebleven. Hij heeft hierdoor een tijd lang niet kunnen werken en zich onder behandeling van een chirurgijn moeten stellen. Afgezien van geleden pijn en van andere onkosten heeft hij hiervoor zes guldens moeten betalen, zoals blijkt uit bijgaand bewijsstuk. De tekst daarvan luidt: *“Ik, Antoni Tuijtenborg, verklaar hierbij dat ik onderhanden heb gehad als patiënt Gerrit Resinck, die een ongeval aan zijn hoofd heeft gehad. Hij heeft mij een pond groot en een paar hoenders gegeven voor mijn loon”*.

Daarmee is gedaagde nog niet verzadigd geweest en heeft er het volgende plaatsgevonden. Eisers zoon, Jan Resinck, kwam evenals gedaagde omstreeks Pinksteren van het lopende jaar 1632 uit het eikenbos bij Doesburg op weg naar huis. Uit het dorp Drempt gekomen heeft gedaagde, op de weg van achteren op hem toelopende, Jan Resinck met een bijl het hoofd ingeslagen, zodat men zijn hersenen kon zien liggen. Het slachtoffer is op de grond gevallen, waarbij ook zijn lichaam en arm gewond raakte. Zijn verwondingen waren zodanig dat hij voor dood is blijven liggen en onder de hoede van chirurgijn Wemmer Colber naar Doetinchem is gebracht. Deze heeft de opgelopen kwetsuren aanvankelijk als dodelijk beoordeeld, zoals zal blijken uit zijn getuigenverklaring.

Tot zover de feiten. Verder wordt meegedeeld dat gedaagde, toen de patiënt enigszins hersteld was, de vlucht genomen had maar op last van de heren rechters in verzekering is gesteld, waarna zijn vader zich borg voor hem heeft gesteld. Later is tevergeefs getracht gedaagde tot betaling van de schade te bewegen, maar noodgedwongen moet men zich thans tot de rechter wenden. Er wordt op gewezen dat volgens alle beschreven rechten het verboden is om een ander op de openbare weg geweld aan te doen, hetzij met bijlen of andere voorwerpen zodat zijn lichaam wordt beschadigd en zijn gezondheid er onder lijdt. Bovendien dient men dan de schade te vergoeden. Deze bedraagt - dokterskosten, verpleging, verlies van inkomsten etc. - in totaal 100 daalders. Verzocht werd gedaagde te veroordelen tot betaling van dit bedrag, verhoogd met de proceskosten.

Getuigen

Voorafgaand aan het eigenlijk proces vond op 12 november 1632 een getuigenverhoor plaats voor twee schepenen van de stad Doetinchem, waarbij twee getuigen werden gehoord. De eerste getuige was Gerrit Rensen (43 jaar), "landheer" van het goed Resinck en tevens burgermeester van Doetinchem. Hij verklaart *"dat in mei van dit jaar (1632) bij hem als landheer van 't goed Resinck is binnengebracht eiser Jan Resinck, die zeer zwaar aan zijn hoofd en arm gewond was door Hendrik Boerviant. Hij is een maand lang onder de handen van de chirurgijn geweest, waarbij hij zowel door hem, getuige, als door zijn ouders is verzorgd met wijn, jopenbier en andere kost en drank"*.

Als tweede getuige trad op de Chirurgijn mr. Wemmer Colver (oud 47 jaar). Hij getuigde *"dat hij eiser Jan Resinck behandeld heeft vanwege het zware ongeval dat hij in zijn hoofd en op zijn arm gekregen heeft en dat hij de verwondingen aanvankelijk als dodelijk heeft beschouwd. Hij heeft eiser een maand lang verpleegd waarvoor hij van eisers vader als meesterloon en toegift wel dertig gulden heeft genoten. Op de vraag hoe hij de kosten schatte van de verzorging van de patiënt, waaronder bewassing, kost en drank (waarschijnlijk zijn hiermee de kosten bedoeld die de familie van de patiënt heeft moeten maken), begrootte hij deze kosten op 7 of 8 gulden"*. De onder ede opgenomen verklaringen zijn door de griffier in fraai gecalligrafeerd schrift vastgelegd en voorzien van het Stads Secret Zegel, en zijn, samen met de eis, op 18 december 1632 overhandigd aan het gericht.

De behandeling van de zaak

Uit de stukken blijkt dat gedaagde, Hendrik Branderhorst drie dagen vóór de zitting van 18 december 1632 is aangezegd op die datum voor het gericht te verschijnen. We weten ook – uit het protocol van de terechtzitting van die dag - dat hij verschenen is, samen met zijn vader. De Resincks, zowel vader als zoon, waren eveneens aanwezig. Uit het kort verslag blijkt dat er op de zitting uitsluitend over borgstelling is gesproken, zowel ten aanzien van de gedaagde als van de eisende partij. Dit was destijds een vereiste bij het aanspannen van een civiele procedure en diende om te voorkomen, dat de in het ongelijk gestelde partij zich aan betaling zou kunnen onttrekken. Evenmin heeft het gerecht uitspraak in de zaak gedaan; ook niet op een later tijdstip, want in het protocol over de jaren daarna komt de zaak niet meer voor. Hieruit kan het vermoeden worden ontleend dat er uiteindelijk onder druk van de procedure betaling van de schade heeft plaatsgevonden.

Mede gezien de getuigenverklaringen, waaronder die van een notabele, lijkt het erop dat Branderhorst weinig kans maakte in de procedure en heeft hij wellicht eieren voor zijn geld gekozen en betaald. En als de partijen het onderling eens waren geworden hoefde het gerecht geen uitspraak meer te doen. Dat laatste is jammer, want wellicht was dan duidelijk geworden wat Branderhorst heeft bewogen tot zijn – zo te zien – zinloze geweld. Gewoon een slechte inborst? Drank? Een vete tussen burens? We zullen het niet weten. Wel is uit historisch onderzoek bekend dat bruut geweld, vaak met dodelijke afloop, tussen burgers in die tijd veel meer voorkwam dan in onze tijd. Op zich zelf was een dergelijke zaak, ook in de graafschap, dus niet uitzonderlijk. Ook is de gerechtelijke afhandeling van dergelijk gedrag anders dan in onze tijd. Terwijl nu het accent ligt op strafrechtelijke vervolging van de dader, had men toen meer oog voor vergoeding van de schade van het slachtoffer. Daar had het slachtoffer, door een dergelijk voorval diep in zijn bestaansmogelijkheden geraakt, op de eerste plaats behoefte aan. Tegenwoordig zien we weer een toenemende belangstelling voor de rol van het slachtoffer. In dat opzicht doet de toenmalige gang van zaken juist modern aan.

Bronnen: ORA 0217/295 (Resinck/Branderhorst) en 0217-22 pag. 283 (Doetinchemse protokol)